

Jeden z největších úspěchů křesťanské politické angažovanosti: Zrušení obchodu s otroky v Británii roku 1807

Na sklonku 18. století představoval obchod s otroky pro Velkou Británii a její zámořské kolonie významnou součást hospodářského života. Obchodovat s otroky začali Angličané již roku 1572, nicméně rozmachu se obchod s otroky dočkal až ve století osmnáctém. Přes oceán se každým rokem přepravovaly z Afriky k břehům Evropy a Severní Ameriky desítky tisíc černochů. Panoval dokonce názor, že obchod s otroky „je nerozlučně spojen s obchodem a blahobytem, ba dokonce s národní bezpečností Velké Británie“. Obchod s otroky totiž významně ovlivňoval námořní plavbu, zemědělství i obchod. Stavět se proti kolosu, v němž se točily milióny liber, se zdálo být čirým bláznovstvím.

A přece se takoví lidé našli. Roku 1787 založilo dvanáct křesťanů v Londýně Výbor pro zrušení obchodu s otroky. Jejich mluvčím se stal mladý poslanec britského parlamentu William Wilberforce (*1759).

William Wilberforce byl zvolen do parlamentu již ve svých 21 letech a díky své výmluvnosti a šarmu získal přezdívku „slavík Dolní sněmovny“. V té době však ještě nebyl znovuzrozeným křesťanem. Obrátil se až po několika letech při četbě knihy kazatele Philipa Doddridge (†1751), vnuka exulanta z Čech. Po svém znovuzrození se chtěl stáhnout z veřejného života a přijmout povolání kazatele. Neučinil to však a poslechl radu Johna Newtona (†1807), bývalého obchodníka s otroky, který se po svém obrácení stal kazatelem a který Wilberforcea povzbuzoval, aby zůstal činný ve veřejném životě a viděl svou politickou činnost jako službu Kristu. Nejvíce sil Wilberforce věnoval úkolu postavit mimo zákon obchod s otroky a posléze i samotné otrokářství. Jeho první návrh zákona na zrušení obchodu s otroky byl okamžitě smeten ze stolu. Wilberforce se však nevzdával a přednášel sám nebo prostřednictvím svých přátel téměř každoročně v parlamentu návrh zákona o zrušení otroctví – a tyto návrhy byly stále zamítány. To trvalo dlouhých 18 let.

Wilberforce však nestál ve svém boji osamocen, opíral se o skupinku přátel, s nimiž se dvakrát týdně scházel na modlitbách. Jeho činnost se postupem doby začala těšit podpoře stále většího počtu lidí, až se úsilí o zrušení obchodu s otroky stalo vyloženě masovým hnutím. Každoročně byl Wilberforceův návrh zákona doprovázen petičními akcemi, vylepováním plakátů, zasíláním dopisů členům parlamentu a informačními kampaněmi, prostřednictvím nichž byly šířeny zprávy o zločinech otrokářů. Dokonce byly vyhlášeny bojkoty zboží: Kolem 400 000 Britů přestalo nakupovat rum a cukr pocházející z karibských otrokářských plantáží. Podepisování peticí bylo nezdědka součástí bohoslužebných shromáždění. Byly publikovány spisy, obsahující argumenty proti otroctví. Bylo namítáno, že všichni lidé pocházejí z Adama a Evy a z tohoto důvodu by jim idea bratrství neměla dovolovat navzájem se zotročovat, dále bylo poukazováno na neslučitelnost otroctví a Ježíšova přikázání lásky k bližnímu a také na ideu svobody, která má rovněž své zakotvení v Písmu. Mimoto zaznívaly hlasy, že praktikování otroctví stáhne na zemi Boží hněv a tresty. Těm, kteří namítali, že otroctví zná i Starý zákon, bylo poukazováno na to, že jednak postavení otroků bylo ve Starém zákoně jiné a z hlediska lidské důstojnosti mnohem lepší než v novověku, jednak že Starý zákon trestal smrtí ukradení a následný prodej člověka (Ex 21, 16). Argumentace abolicionistů (tj. těch, kdo usilovali o zrušení otroctví) se ovšem nesla nejen v náboženském duchu, ale zahrnovala i ekonomické analýzy.

Wilberforce a jeho spolupracovníci se zpočátku soustředili výhradně na zákaz obchodu s otroky, zákaz samotného otroctví ponechávali stranou. Mnozí, zejména mezi křesťany, mu vyčítali

polovičatost a byl v jejich očích podezřelým kompromisníkem. Odmítali s ním spolupracovat, chtěli totiž „všechno nebo nic“. Wilberforce však věděl, že nelze získat všechno najednou. Měl sice také za cíl úplné vymýcení otroctví, jako zkušený politik však směřoval k tomuto cíli krůček po krůčku.

Prvního dílčího úspěchu bylo dosaženo roku 1806, kdy abolitionisté takticky navrhli zákon, kterým bylo zakázáno britským poddaným dovážet otroky do kolonií cizích mocností. Tento zákon vzhledem k tehdy probíhající válce mezi Británií a napoleonskou Francií prošel parlamentem hladce, protože byl vnímán i jako nástroj hospodářského oslabení válečného protivníka. Tímto zákonem byla připravena cesta pro úplný zákaz obchodu s otroky. Následujícího roku v lednu Wilberforce publikoval spis *Dopis o zrušení obchodu s otroky*, který se stal manifestem chystaného návrhu zákona, který byl v témže měsíci předložen britskému parlamentu. Návrh zákona o zrušení otroctví byl podpořen ministerským předsedou lordem Grenvillem ve Sněmovně lordů, kde pro něj hlasovalo 41 lordů a proti bylo jen 20. Ještě většího úspěchu bylo následně dosaženo v Dolní sněmovně, kde zákon prošel 283 hlasy proti 16. Takovéto vítězství předčilo všechna očekávání. Král Jiří III. zákon podepsal 25. března 1807 a zákon vstoupil v platnost. Za každého otroka nalezeného na lodi hrozila jeho vlastníkovu pokuta ve výši 100 liber. Britské námořnictvo následně prohlásilo všechny lodě obchodující s otroky za lodě rovnocenné lodím pirátským a každá taková loď mohla být zničena či zajata a její posádka potrestána.

Obchod s otroky byl zrušen, zbývalo však ještě vyřešit situaci těch, kdo již do otroctví upadli. Trvalo další léta než došlo k úplnému zrušení otroctví v britských koloniích. Roku 1833 byl parlamentu předložen zákon, v němž bylo navrženo úplné zrušení otroctví a uvolnění 20 milionů liber ze státního rozpočtu, představujících finanční náhradu otrokářům. Předložení zákona bylo doprovázeno nejmasovější petiční akcí v britských dějinách. Tehdy již starý a těžce nemocný Wilberforce vyjádřil hluboké uspokojení nad tím, že se „dožil dne, kdy se mohl stát svědkem toho, že Anglie byla ochotna dát 20 milionů liber šterlinků na zrušení otroctví v Anglii“. Wilberforce zemřel v průběhu projednávání zákona v parlamentu dne 29. července 1833. O necelý měsíc později vstoupil v platnost Zákon o zrušení otroctví v říši britské. Wilberforceův životopisec později napsal, že Wilberforce „*podal důkaz o tom, že jeden člověk může změnit svou dobu, třebaže tak nemůže učinit sám*“.

Hnutí za zrušení obchodu s otroky a následně samotného otroctví představuje jeden z nejvelkolepějších příkladů úspěšné politické akce motivované křesťanskou vírou. Během jedné generace se podařilo radikálně změnit veřejné mínění a dosáhnout osvobození stovek černochů v britských koloniích. Filozof John Start Mill napsal, že tato radikální změna nespočívala v proměně ekonomických podmínek, ale v rozšíření mravních přesvědčení, protože „podle toho, o čem jsou lidé přesvědčení, podle toho také jednají“.

Daniel Spratek